

FRANU ALBREHTU V OPOMBO

Umrli je Fran Albreht. Z njim se je poslovil od nas predstavnik tistih slovenskih razumnikov, ki niso živeli in ustvarjali iz solipsističnega samozadovoljstva in iz narcisoidnih nagibov, marveč je bila njihova duhovna energija neločljivo zvezana s kulturno močjo in revolucionarno voljo slovenskega naroda. V političnem, umetniškem in prosvetiteljskem pogledu. Ta dejavnost ni bila niti »polaščevalna«, kot so to poizkusili trditi nekateri duhovljani, niti deficitna, kot bi to nemara radi dokazali nekateri malikovalci manualnega dela in njegovih predmetnih rezultatov.

Za Albrehtovo dejavnost smemo reči, da je bila v najlepšem pomenu besede kreativna, kritična, raziskujoča in vzpodbudna. Fran Albreht se je ukvarjal z vprašanji družbe, literature in gledališča, nosil je v sebi poetično vizijo človeka, hkrati pa ohranil smisel za njegove eksistenčne probleme v konkretni družbeni resničnosti. Pol stoletja dolga pot, ki segajo njeni začetki v leta pred prvo svetovno vojno, njen konec pa pada v zimsko jutro 1963. leta. In ko zdaj pregledujemo to pot in iščemo ob slovesu s Franom Albrehtom njeno pravo, resnično duhovno vrednost, je skoroda že absurd, a žal nad vse potreben absurd vnovič poudariti, da nam ta pot odgrinja življenje in delo slovenskega intelektualca, ki je bil svojemu narodu in svojemu času dosledno zvest, a hkrati v ostrem idejnem spopadu z vsem, kar je bilo negativnega, konservativnega in gnilobnega v naši kulturi in družbi. Doklej bodo vrstice slovesa morale še posebej in vedno znova poudarjati, da so živeli in žive med nami umetniki in razumniki, ki niso svojega življenja in dela usmerjali mimo kulturno graditeljskih, družbeno progresivnih in umetnostno rodovitnih tokov v slovenski nacionalni in socialni zgodovini? Zlovešči in obskurantski glasovi bolj ali manj premagane preteklosti in polpreteklosti, ki odrekajo veljavo in pomen razumnikovemu delu, niso tako redki v današnjem času in današnjih razmerah, da bi jih smeli podcenjevati zgolj kot spodrsrljaj, zgolj kot idejni lapsus. Pravzaprav so ti glasovi simptom natančno istih pojavov, proti katerim se je desetletja nazaj bojevala slovenska kulturna levica in v njenih vrstah tudi pokojni Fran Albreht.

In ko je zdaj sklenjen njegov živiljenjski krog, katerega izpolnjujejo dve pesniški zbirki, eno prozaično delo, dolga vrsta literarnih in gledaliških kritik, eseji in glose z družbenopolitično tematiko, urednikovanje Ljubljanskega Zvona in sodelovanje pri ustanovitvi predvojne Sodobnosti, delo na univerzi in pri Slovenski Matici, prevajalstvo, literarno in idejno mentorstvo, dve vojni in koncentracijsko taborišče, družbenopolitični aktivizem od ustanovnega sestanka OF 1941. leta do prvega predsednikovanja osvobojeni Ljubljani — vemo, da je ta krog napolnjen s pošteno in iskreno vsebino, z vzgledi in delom, z obupom in uporništvom, s človeško vero in iskrenim prijateljstvom.

Fran Albreht je s svojo prisotnostjo v slovenskem javnem in kulturnem življenju postavil vzgled načelne duhovne orientacije, ki je vedno poizkušala ločiti pristno od nepristnega, resnično od neresničnega, konjunkturo od problemske opredelitve. Njegov delež v razvoju naše kulture vsekakor še ni ocenjen in analiziran v tisti smeri, kot bi bilo to naravno in razumno. Nemila usoda, ki spremlja delo in življenje mnogih naših stvariteljskih duhov, je prizadela prav gotovo tudi Frana Albrehta. Vendar njegovega deleža v naši kulturi in publicistiki ne bo mogel izbrisati noben, še tako nemil in neprijazen veter. Fran Albreht je bil bojevnik in tak je tudi njegov pesniški, publicistični in kritični opus.

Ob smrti Ivana Cankarja je v socialistični reviji Demokracija zapisal Fran Albreht tudi tele besede: »Še je svež njegov grob — kaj bi s tem grobom danes? Saj nam je vsem, kakor da ni umrl, ko v vseh nas še živi njegovo življenje. O, to je skrivnost tega življenja: hraniti v sebi to življenje, da ne umre, marveč se bogastvo te dediščine, varno shranjene in čuvane, razplodi v tisočeren sad. Da, to je ona skrivnost: Mi psi, bojevniki — sezimo si v roke na tem grobu!«

Če kdo, potem je bil prav gotovo pokojni Fran Albreht tisti slovenski kulturni delavec in ustvarjalec, ki je bojevniško prisego ob Cankarjevi smrti dosledno izpolnjeval in ji ostal zvest — do kraja.

Bojan Štih